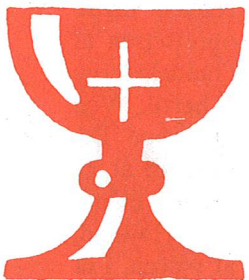
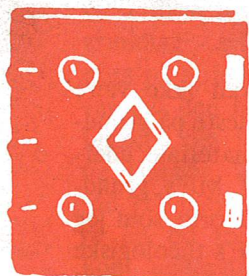

RE-FORMATIO

MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

2 / marts 1999

ISSN 0903-6113

Hvor dejlig skal Guds Kirke staa
Og i hans Aasyn Ynde faa,
Naar alle Hjerter knyttet er
Udi eet Sind og een Begær,
At elske ham og blive ved
At vandre frem i Kærlighed.

O søde Gud! o gid jeg maa
Mit Hjerte ved dig dannet faa,
At du kan helliges i mig,
Til jeg dig ser i Himmerig,
Hvor hellig, hellig, hellig da
Jeg synger med Halleluja.

Fra Kingos Salmebog nr.232, første og sidste vers.

LIDT KIRKEHISTORIE for sandhedens skyld

af pastor Poul Ulsdal, Esbjerg

Det var en god idé at få de tre indlæg fra det såkaldte "Landskonvent" i Børkop 1998 trykt i Reformatio nr. 1/1999. Jeg har en positiv holdning til dem alle - og ikke mindst til Carl P. Behrens. Og så blev jeg alligevel meget ked af afslutningen på hans indlæg. Det er et skoleeksempel netop på det, der var Landsmødets tema: "Hvorfor har vi så svært ved at finde hinanden?"

Med god grund slutter han sit indlæg med det positive at minde om, at "højrefløjen" også bør være taknemmelig over de resultater, der dog er virkeliggjorte, og som han derefter nævner nogle eksempler på. Men her kommer det smertelige, at han i en slags "historisk" afslutning røber sit ringe kendskab til den indsats i Kirkekampen, som Gud har virket gennem den højkirkelige bevægelse, udsendelsen af pjecen "Kirkens Ja og Nej" og i de følgende år af Kirkelig Samling om Bibel og Bekendelse. Disse ting bliver nævnt, men alligevel helt periferisk, ja han undskylder nærmest, at han gør det i denne forsamling, hvoraf måske flertallet har læst på MF.

Det første "resultat", han nævner, er følgende: "Credo-bevægelsen, senere KFS, MF og DBI." Behrens har selv været formand for MF's

bestyrelse, så han kan ikke være ubekendt med den eneste på grundlag af bevaret kildemateriale udarbejde fremstilling af MF's grundlæggelse og første historie, som jeg fik offentliggjort i MF's theologiske tidsskrift nr. 4/1993. Herfra skal blot nævnes nogle konkrete fakta: Udgangspunktet for MF er beviselig pjecen "Kirken Ja og Nej", udgivet i 1964 og det følgende påskemøde i 1965. Efter et indlæg af pastor Harboe Pedersen om ikke en konsekvens af den begivenhed måtte være at arbejde for oprettelsen af et MF i Danmark, gav mødelederne ham fuld opbakning hertil. Ved påskemødet 1966 får Harboe Pedersen direkte opfordring til at gå i gang med arbejdet. Nogle måneder senere deltager Asger Højlund, en af de 11 udgivere af pjecen, i et forberedende møde for sagen. Ved det tredje påskemøde i 1967 hører MF-planerne ligefrem med til "beretningsaflæggelsen". Alt dette bevidnes af tidsskriftet Kirkelig Information, indtil nu udsendt i 32 år - et uvurderligt kildeskrift til væsentlige sider af dansk kirkehistorie. Nogle måneder senere stiftes MF med Asger Højlund som formand.

Lederne af den "Credo-bevægelse", som Behrens omtaler i forbindelse med MF, hindrede to gange arbejdet i at komme i gang med krav

om, at bibelparagraffen i den vedtagne fundats skulle ændres og gøres helt fundamentalistisk. Sidste gang med den konsekvens, at der i 1972 blev stiftet et DBI på dette grundlag - sikkert den bedste løsning på striden. I de følgende 6 år var det den højkirkelige Hans Olav Okkels, der var formand for MF, og Hartvig Wagner, endnu en af "de 11", blev næstformand og senere en tid formand. Dette efterår kom undervisningen i gang - og med disse tre lærere: Okkels, Wagner og Jørgen Glenthøj, endnu en af "de 11". Så meget betød "Kirkens Ja og Nej" - og dansk højkirkelighed helt konkret for oprettelsen af MF!

Behrens bemærkninger om dette skrift minder egentlig ikke så lidt om en kommende biskops vurdering ved udsendelsen: "Den lille fuser" - altså bagatel, der ikke blev til noget. Og så er dog den simple sandhed, som synes at være glemt, at intet kristeligt skrift har vakt en sådan genlyd i vor kirkes historie! Det blev først til udsendelse af selve pjecen til alle præster, menighedsrådsmedlemmer og andre med et endeligt oplag på næsten 40.000 eksemplarer. Året efter skete en lignende udsendelse til omtrent de samme mennesker, der indeholdt vor kirkes vigtigste bekendelsesskrifter. Ikke en af landets aviser undlod at omtale disse begivenheder - selvfølgelig heller ikke radioen. Bogen "Presseklip" er et lille vidnesbyrd derom. Man kan læse spændende ting om det første

skrifts forudsætninger, modtagelse og konsekvenser i min bog fra 1985 "En kamp for kirkens frihed", hvor også selve pjecen er genoptrykt. Her opregnes til sidst rækken af de indtil dette år udsendte pjecer - undertiden hele bøger - i et samlet antal af ca. 160.000 eksemplarer plus nogle "abort-kort" mod den frie abort på i alt 130.000 eksemplarer.

Ja, det var blot lidt af denne "fusers" historie - begivenheden, som Behrens omtaler næsten undskyldende. Det er slet ikke mærkeligt, om en sådan opbakning skulle mindskes i løbet af de 35 år, der er gået. I de samme år er tilslutningen til Indre Mission sikkert halveret! -

Og hvem stod så bag denne pjece, som med rette er blevet kaldt et nutidigt luthersk bekendelsesskrift? Af de 11 udgivere var de 4 kendte højkirkelige præster, 4 repræsenterede klart Indre Mission, og resten var måske mere af centrumstypen. Her lykkedes det nogle teologer at kunne "finde hinanden" ud fra den dybe smerte over nøden i Folkekirken - det som efter en række års forsøg ikke er lykkedes for Landskonventet! Men hvor meget mon de tilstedeværende yngre præster kender til denne historie, der er knyttet så meget til MF's tilblivelse?

Og hvor meget ved de om den såkaldte "nye højkirkeligheds" historie? Måske ved de ikke mere, end de kan læse hos kirkehistorikeren P.G. Lindhardt. I et par af sine bøger, bl.a. det store værk "Den danske kirkes historie" bind 8,

har han en ganske kort omtale af bevægelsen. Den karakteriseres næsten udelukkende ved citat af et *læserbrev* i vort tidsskrift *Re-formatio* 1. årgang nr 3, skrevet af en person ingen nogensinde har set i en højkirkelig sammenhæng og med synspunkter, som ingen af os delte! Professoren benyttede det samme læserbrev i en kronik i Jyllands Posten med denne overskrift "Højkirke-hedenskab".

Den nye højkirkelighed dukkede op i 1955-56 og nåede måske i første række at udgøre 50-60 præster samt mange flere sympatisører, deriblandt mange lægfolk. D.v.s måske dobbelt så mange præster, som er med i "den karismatiske bevægelse" i dag! Da begyndte den "kirkekamp", som fortsattes med udgivelsen af "Kirkens Ja og Nej" og med de mange pjecer i de kommende år. Det er den, som vi er nogle, der stadig opfordrer MF-præster og Landskonventet til ikke at løbe fra!

Dengang var vi mange, der oplevede det, der skete, som noget af en vækkelse - i første række en gudstjenestevækkelse. Blot det at opleve, hvordan synet og tankerne bredte sig - stadig dukkede der nye mennesker op landet over, som vi aldrig havde kendt før, og som ville med. Den tids grundvigianske arrangerede et 2-dages stævne for at nedlægge denne bevægelse; en af deltagerne, en højt begavet præst blev "omvendt" og tog hjem og købte sig en præsteflip for at vidne om, at han nu havde fået et nyt syn på en

præsts tjeneste. Vi oplevede den fuldt udbyggede evangeliske nadvergudstjeneste som den store rigdom. Som mennesker i forrige århundredes vækkelser kunne vandre milevidt for at komme i kirke hos en troende præst, kørte vi i vore biler timevis for at deltage i en sådan nadverfejring - eller messe - måske blot sammen med 5-6 brødre eller ved større sammenkomster. Det var vel dette, at den fulde liturgi og en virkelig forståelse af dens mening blev knyttet til et deraf inspireret salmevalg og gerne også til en frejdig, modig og bibelsk prædiken.

Pastor Frede Møller fortæller i sit forord til en samling prædikener af den højkirkelige Urban Schrøder om, hvordan sådanne gudstjenester kunne drage et meget ungt menneske, så det blev et kald til selv som præst at komme i en sådan tjeneste - hvad som bekendt også lykkedes. Ligefrem at kunne græde af fryd over oplevelsen af Guds herlighed, åbenbaret i en sådan rig nadverfejring var ingen sjældenhed. Denne bevægelse eller vækkelse, som man altså på Landskonventet næsten generede sig for at omtale, udgav fra 1958, nu i årgang 41, tidsskriftet *Re-formatio*. Ret hurtigt udkom 3-4 meget omtalte bøger om bevægelsen, der senere efterfulgtes af mange flere.

Det er en historisk kendsgerning, at det var den nye højkirkelighed, der for første gang i flere slægtled rejste spørgsmålet om gudstjenestens nødvendighed og meningsfyldte udførelse. F. eks. i dette citat fra

en kronik: "Når man kan tillade sig at bryde det 4. bud hveranden søndag, hvorfor så ikke også det 6.?" Det er måske svært for mange i dag at forstå, at dette budskab på en særlig måde nåede ud i pressen landet over. En så udfordrende tale om kirkegang som alle kristnes pligt vakte selvfølgelig opsigt. At vi også i en tid, hvor alle andre snakkede om den "demokratiske" Folkekirke, vovede at tale sandt om vor kirkes syn på det af Kristus indstiftede præsteembede, var en virkelig udfordring. Ja, at vi tog vort embede så alvorligt, at vi også med den runde præsteflip ville vise, at vi var præster om hverdagen! At vi stred for kirkens syn på "det hellige ægteskab", så vi holdt op med at vie fraskilte, var også forargende. At vi forvaltede "det allerhelligste sakramente" med en ny ærbødighed, ikke "delte småkager ud" ved større altergange, altså uindviede nadverbrød og behandlede med lige stor værdighed, hvad der blev tilovers, vakte jo vild harme hos den tids sekulariserede, halv-reformerte præster. At vi mindede om Luthers helt konkrete tale om, at sådanne præster skulle fyres, gjorde det jo ikke bedre.

Men denne tale om gudstjenestens nødvendighed for kristenlivet blev næsten med det samme knyttet sammen med et vækkerråb om at stå fast på "kirkens hellige tro", som vi dér bekender. Det blev en kamp mod al vranglære og en afsløring af det dybe fald i den Folkekirke, der altid blev udråbt som

den bedste af alle kirker. Det blev en kamp mod den nye "folkekirkelige theologi", der gjorde alle til kristne, og for hvem talen om "skellet" var det mest anstødelige.

Jo, der var mange af vækkelsens kendetegn, f.eks. en fornyelse af det private bønsliv og oplevelsen af den glemte tidebøns rigdom. Også en fornyet tillid til Den hellige Skrift og en deraf følgende kamp mod theologernes "eksegetiske pavedømme", som Grundtvig udtrykker det. Og en ny frimodighed og glæde over tjenesten som præst. Et langt rigere middel end vore dages tilbud om psykologhjælp til "udbrændte" præster! Og hvad har det så ikke betydet for de mange menigheder i årene derefter at have fået præster, der nu gik med en fornyet tro til deres gerning? Et vækkelsestegn mere var vores utrættelige trang til at tale med hinanden om alt, "hvad der hører Guds rige til". Der var virkelig hjerter, der brændte.

Her må jeg for sandhedens skyld vende tilbage til de citerede ord fra Behrens artikel, hvor "Credo-bevægelsen" er det første, der nævnes som "troens frugter" i den omtalte sammenhæng. Her kniber det noget med tidsfornemmelsen. Højkirkelighed og Kirkelig Samling omtales som knapt eksisterende i 1998 trods de to tidsskrifter, der stadig udkommer, samt andre udgivelser. Derimod fremhæves "Credo-bevægelsen", der på tidspunktet for pjecens udgivelse i 1964 var næsten ubemærket i Folkekirken. Og det blev den egentlig heller ikke senere.

Den var jo for de allerfleste kun en lidt yderliggående form for Indre Mission, hvis særkende og adgangskort var det fundamentalistiske bibelsyn! Det var ikke noget, som aviserne skrev om. De var på en måde næsten heller ikke synlige i den kirkekamp, der begyndte med højkirkeligheden i 1955 og senere udvidedes med pjecen i 1964. De deltog så godt som aldrig i de avisdebatter, vi andre startede med afsløring af frafaldet inden for de fleste kirkelige organisationer. Deres mening om alt dette var sikkert den, som blev ret tydelig i forbindelse med pjecens udgivelse, at det alligevel ikke nyttede noget, når man ikke havde deres bibelsyn. Vi derimod støttede KFS på alle måder, sendte vore unge derhen og skrev derom og sendte vore offergaver dertil.

Nu kommer jeg til den måske afgørende slutning, som Behrens og mange andre sikkert er uvidende om, at både den højkirkelige bevægelse, og endnu mere pjecens udsendelse ikke blot medførte en hidtil ukendt offentlig debat om kirkelige emner, men også et utal af møder i alle mulige kredse landet over med et deltagerantal, som det er svært at forestille sig i dag, og som lederne af "Credo-bevægelsen" kunne have grund til at misunde os, da de gerne måtte nøjes med at tale i mindre kredse især i LM. Det var ikke helt uberettiget, at nogle kunne sige dengang, at det var os, der i 10-15 år "skrev Folkekirkens dagsorden".

En række af de mest aktive højkirkelige deltog i denne mødevirk-somhed; senere var det "de 11" og mange andre fra den kreds, der blev sendt bud efter talrige steder.

I flere af mine foredrag, hvor jeg kom ind på nøden i Folkekirken, nævnede jeg som eksempler tabet af de gamle kristne bevægelser for studenter og gymnasiaster på grund af deres frafald fra bibelsk kristendom. Inden for KFS synes man ofte at have overset, at denne bevægelses vækst ikke blot skyldtes dygtige ledere, men i endnu højere grad de gamle bevægelsers død. KFS var nu alene om denne store opgave. Vi, der kendte de gamle bevægelser fra 30'erne, kunne trods alt ikke lade være med at sukke over, hvor uhyre beskeden KFS's rolle er i "den kirkelige geografi" i forhold til dengang. I dag er gymnasiast- og studentertallet langt mere end 10-doblet, og der var dengang langt flere deltagere end i dag, hvor man endda tæller alle mulige slags "studerende" med, som slet ikke kunne være medlemmer dengang.

I forbindelse med det, der skete dengang, har jeg ofte tænkt på lignelsen i Markusevangeliet 4,27 om bonden, der havde tilsået sin mark, og det groede og bar frugt, "han vidste ej selv hvorledes". Dette "vækkelsens tegn" var der over begge de sammenhænge, jeg har fortalt om. Intet var planlagt, og der var ingen økonomiske midler og ingen egentlig ledelse; men en bevægelse var sat i gang og omtaltes i det ganske land - oftest med

modsigelse. Indre Missions ledelse blev vækket op af dens åndelige lammelse; på grund af bestyrelsens sammensætning turde man ikke engang anbefale oprettelsen af et MF! Nej, vi "vidste ej selv hvorledes" - præster uden mindste karriere, aldrig med støtte af de dengang endnu stærke kirkelige organisationer - der netop var genstand for vore advarsler - ofte truet af biskopper og andre kirkelige magthavere. Og så skete det alligevel!

Det var på denne baggrund, at ikke blot den store vækst hos KFS skete, men at vi fik et MF, og det

var personer derfra, der som nævnt kom med i dets første ledelse og blev dets første lærere. - At dette ikke mer synes at være tilfældet, er måske grunden til stadig stærkere forlydender om, at måske de fleste MF-præster i dag anerkender kvindelige præster, vier fraskilte og har overtaget de sekulariserede præsters ligegyldighed i nadverfejringen - den, som Luther fordømte. - Det er disse klart historisk bevidnede begivenheder i Folkekirken, som er den i dag ofte glemte eller bevidst oversete baggrund.

Da begyndte KIRKEKAMPEN!

BOGANMELDELSE

af Kim Thinggaards bog:

Gudstjenestens liturgi - dens udvikling og mening

ved pastor Erik Ransby, Odense

Bogen er på 223 sider, udkommet på Re-formatios Forlag 1998
og koster kr. 180,-

Det er en righoldig og oplysende bog, kantor ved Betlehemskirken i København, Kim Thinggaard, har udsendt. Bogen rummer et væld af oplysninger, selv for dem, der i forvejen er kendt med hovedtrækene i liturgiens historie. Forfatteren fortaber sig ikke i lange historiske udredninger, men holder tråden fast. Han giver en overskuelig fremstilling af en mangesidet og broget udvikling, tilsat relevante aktuelle

kommentarer.

Det mærkes tydeligt på fremstillingen i "Gudstjenestens liturgi", at der er tale om en engageret og vidende forfatter, der ikke blot forholder sig "neutralt" beskrivende eller distancerende til sit stof, men som også er i stand til at øve en nuanceret kritik og bedømmelse. Det gør fremstillingen mere levende, også hvor man ikke kan være enig med forfatteren!

Den bog på dansk, som Kim Thinggaards bog bedst kan sammenlignes med, er vel Søren Sørensens "Kirkens Liturgi" (Wilhelm Hansen, Musikforlag 1952 og 1969). Det siger sig selv, at der siden nævnte bogs fremkomst er sket ganske meget på det liturgiske område, både i Danmark og andre steder. Det er oplagt, at der er brug for en ajourført og nyere fremstilling af udviklingen på det liturgiske felt.

Bogen er velegnet ikke blot for dem, der arbejder professionelt med gudstjenesten - præster og kirkemusikere - men for enhver interesseret i kirkens gudstjeneste. Ja, det er netop et hjerteanliggende for forfatteren, at denne forståelse af gudstjenesten ikke er forbeholdt nogle få, men er noget, der angår *hele* menigheden. Netop ordet "mening", der indgår i bogens titel, signalerer noget væsentligt. Det er ikke nok med liturgiske "nyskabelser" eller reformer, hvis de ikke forstås af den menighed, der skal leve med dem. Så kan de være aldrig så rigtige eller korrekte!

Det er ingen let opgave at skabe overblik over den kristne gudstjenestes opståen og udvikling og de mange "trin" i dette forløb, men efter min mening er det lykkedes forfatteren. En ganske stor plads optages af den historiske udvikling, hvilket også er rimeligt. Gudstjenestens rødder i jødedommen og udviklingen over Ny Testamente til oldkirken, middelalderen og reformationen er grundlaget for vores nuværende liturgiske situation. En

særlig plads indtager liturgi og kirkemusik på dansk område, men også andre kirkers liturgi belyses. Det er tydeligt, at forfatteren, hvad angår dette sidstnævnte punkt, er i besiddelse af en særlig viden, som læserne får gavn af. Også den gregorianske sangs udvikling og tidebønnen får en grundig og fyldestgørende fremstilling. Forfatterens kendskab og viden på det musikalske område træder klart frem, hvilket kun kan være en fordel, eftersom teologi, liturgi og musik hænger nøje sammen. Ligeledes bør der i en bog af denne art være en fylldig omtale af kirkens symbolik: kirkeåret, kirkerummet, messetøj og andet liturgisk udstyr. Også i denne henseende lever bogen op til de forventninger, man kan stille til den. Bogen afsluttes med et forslag til salmevalg og en righoldig litteraturliste og nyttig ordforklaring.

Gudstjenestens *mening*. Det vil sige: gudstjenesteforståelsen er overordnet i forhold til enkelthederne. Gudstjeneste er ikke noget, vi kan arrangere på den eller den måde. Gudstjeneste er der og bliver der alene, fordi vi lever under vor Herres forjættelse: "Hvor to eller tre er forsamlet i mit navn, dér er jeg midt iblandt dem" (Math. 18,20). Man kunne kalde det gudstjenestens "realpræsens", selvom dette udtryk oftest er forbeholdt nadveren. Denne forståelse er helt igennem nødvendig for at tilegne sig gudstjenestens mening, i enkelthederne som i helheden. Forfatteren udtrykker det således: "For at guds-

tjenesten kan blive andet og mere end et sammenrend af kristne, må det kendes, at Herren er til stede og møder sit folk først og fremmest i den hellige nadver" (s.150).

Herren kommer ikke for at møde den enkelte, men *sit folk*. Derfor er understregningen af menighedens fællesskab en uadskillelig del af denne gudstjenesteforståelse, som stærkest får sit udtryk i nadveren. Et fællesskab, der ikke blot er indskrænket til de fysisk tilstedeværende, men et fællesskab, hvis grænser sprænger tid og rum. Liturgien skal understrege, at kirken er *én*, alle forskelle i form, i tid og sted til trods. Derfor understreger forfatteren netop de led, der udgør gudstjenestens "skelet", at ikke f.eks. den danske kirke forstår sig selv som en særafdeling af den hellige, almindelige kirke. Gudstjenesteforståelsen bør lede frem til en økumenisk forståelse, hvori man anerkender og respekterer hinanden, uanset de forskelle, der altid vil være.

På denne baggrund kan det ikke overraske, at netop nadveren af forfatteren ses som messens hovedformål. I denne henseende er det glædeligt, at den liturgiske udvikling inden for den danske kirke - ikke mindst efter alterbogsforslaget af 1992 - har understreget dette. Siden reformationen har prædiken traditionelt stået stærkt i den danske kirke. Dette synes forfatteren at beklage, da han mener, at det er sket på bekostning af nadveren. Men man kunne også vende

det om og sige, at der her i ligger en styrke, som ikke skal konkurrere med den betydning, som nadveren bør have i gudstjenesten. Det er næppe forkert at sige, at prædiken i den katolske messe ofte er blevet stedmoderligt behandlet. Min egen erfaring som præst er, at også denne del af gudstjenesten har sin væsentlige betydning for menigheden. Netop gudstjenestens blanding af bundethed (faste tekster, liturgi) og frihed (prædiken og salmer) er med til at gøre gudstjenesten levende. At Luther styrker prædikenens plads i gudstjenesten, skal han ikke have utak for, ligesom han ikke skal drages til ansvar for de konsekvenser, som senere tider har draget.

Som man kunne vente det, får den gregorianske sang og tidebønnen en fylldig omtale i bogen. Dette er rimeligt, dels på grund af den gregorianske musiks betydning i kirken, og dels på grund af dens indflydelse på udviklingen af den vestlige musik i det hele taget. Det var ikke Gregor den Store, der opfandt den gregorianske sang, men han reformerede den. I afsnittet om den gregorianske sang savner jeg en understregning af eller forklaring på, at den fik så stor betydning i kirken og ligefrem blev den grundlæggende musikform i kirken. Det hænger, som også Thomas Laub understreger, sammen med den nære forening af ord og toner, som kendetegner denne sangform. Der var ikke primært tale om en "udsmykning" af teksten, men om en

understregning af ordene. I de stor kirker, hvori sangen blev fremført, gik ordene, tilsat toner, tydeligere igennem, end hvis man blot havde nøjedes med at udtale ordenen.

Kim Thinggaard har ret i, at det kræver noget at gennemføre gregoriansk sang på en tilfredsstillende måde. Det stiller krav til deltagerne, som næppe alle kan honorere. At lade den gregorianske sang være enerådende i kirken, giver derfor et ensidigt, reserveret præg. Med den musikalske udvikling, som er sket også uden for kirken, vil det i dag være et unødvendigt strengt krav at henholde sig til den gregorianske sang som den eneste musikform i kirken. Jeg kan helt tilslutte mig forfatterens opfattelse, at "den gregorianske sang har sin plads i vor tradition sammen med og supplerende andre liturgisk-musikalske udtryk" (s.136). Ofte må der ligefrem ske en tillempelse for at gøre den anvendelig i gudstjenesten. Det giver forfatteren gode eksempler på.

Tidebønnen lever ofte en stilfærdig tilværelse i vor kirke. Også den må hjælpes på vej. Man må finde former, som ikke er for svære for menigmand. I betragtning af den rolle, som tidebønnen tidligere har spillet, lever vi nu i en fattig tid. Bortfaldet af tidebønnen har også betydet en indskrænkning i kirkens og menighedens bønsliv. Netop de daglige, faste bønner med deres kraftfulde bibelske substans kunne spille en betydelig rolle i en tid, hvor fællesskaberne på så mange

måder smuldrer, og det enkelte menneske i højere grad bliver overladt til sig selv, som forfatteren med rette gør opmærksom på. Jeg kan tilslutte mig kritikken af den retarderede form, hvorunder de bibelske psalmer synges ved morgenandagten i Københavns Domkirke (s.164). Det er beklageligt, at den prøvede, slidstærke form af de bibelske psalmer, hvori de bruges i tidebønnen, ikke synes at have den siddende salmebogskommissions interesse i nævneværdig grad.

Afsnittet om reformationen og reformationsliturgierne er bemærkelsesværdig kort i forhold til den plads, der i øvrigt gives til andre emner. Der burde have været et særskilt afsnit om Luther, hvori der også havde været plads til at se hans liturgiske forslag og ændringer i sammenhæng med hans teologiske tanker. Det er vigtigt, at man kender den teologiske baggrund, når man skal bedømme hans liturgiske forslag. Det er rigtigt, som forfatteren gør opmærksom på, at realpræsensen for Luther var helt og aldeles afgørende, og at Luther på dette punkt er nærmere den katolske kirke end de andre reformatorer. Der er grænser for, hvor mange enkeltheder man kan behandle, men der burde også på denne plads have været en omtale af Luthers syn på messeoffertanken, da det indtager en central plads i hans opfattelse. Yderligere savner jeg også i dette afsnit en redegørelse for Luthers syn på tradition og forholdet til skriften. Der kan ikke

herske nogen tvivl om, at Luther overordnede skriften i forhold til traditionen. Dog uden at lade sig "hovmestre" deraf. "Kirkens tradition" er en mangesidig størrelse. Det rummer en fare for at gøre traditionen "sakrosant" i sig selv. Positivt forstået vidner traditionen om noget, vi har fået overleveret, en arv, vi skal give videre. Men hvad der er bestemt af lokale forhold og bestemte tider, kan ikke være forpligtende for en senere tid. Kim Thinggaard bruger selv udtrykket "kirkens tradition" flere gange. I forbindelse med spørgsmålet om fasten (s. 169) sker det på en måde, der ikke virker overbevisende på mig.

Det nævnes flere gange, at Luther opfattede musikken som en formidler af Guds nåde, "der i sig selv er uafhængig, men dog parallel med ordets forkyndelse" (bl. a. s. 13 i indledningskapitlet). Da citatet (eller snarere parafrasen) tydeligvis er vigtig for forfatteren og derfor bringes flere gang, ville det have været rart med en henvisning til Luthers værker. Det er - som jeg ser det - ikke helt klart, hvordan man her skal opfatte ordet "uafhængig".

En bog om liturgi og kirkemusikkens formål kan i en dansk sammenhæng ikke komme uden om Thomas Laub og hans tanker om musikkens forhold i kirken. Det drejer sig ikke blot om enkelte salmemelodier, men mere overordnet om musikkens opgave i kirken i det hele taget. Det er glædeligt, at skildringen heraf er meget loyal

i forhold til Laubs eget syn på sagen. Dette er ingenlunde en selvfølge. Jeg kan kun være enig med forfatteren i, at smagstyranni, uanset hvor eller hvordan det optræder, er uudholdeligt og udtryk for et formynderi, der ikke hører hjemme i menigheden. Det var også Laubs eget synspunkt. Der er altid en fare ved at tale om "de rigtige melodier" eller at gøre en bestemt tids musikideal til det eneste rigtige. "I gudstjenesten er der plads til udtryk fra enhver tid og stilart - tænk blot på salmeteksterne, så hvorfor skal musikken begrænses?" (s.142). Alligevel slipper man ikke for at bedømme det, man tager i anvendelse i kirken. Der skal herske rummelighed og frihed. På den anden side kan det ikke være meningen, at gudstjenesten skal være en collage eller et patchwork af forskellige tiders og retningers stil. En eller anden form for "enhedspræg" (i vid forstand) må tilstræbes. Man må finde en balance. Og det er her diskussionen står og nok fremover vil blive stående. Når det gælder gudstjenestens musik, er det afgørende, at menigheden ikke bliver reduceret til passive tilhørere, der skal overvære en "forestilling", men inddrages aktivt i udførelsen.

Alterbogsforslaget fra 1992 må naturligvis indtage en stor plads i bogen. Der gøres fyldigt rede for de mange forudgående forslag. Fremstillingen af alterbogsforslagets mange muligheder er dog lige bred nok efter min mening. Man kan sige, at udviklingen fra 1912-ritualet

frem til i dag har båret frugt, om end den er kommet sent. Jeg kan helt tilslutte mig forfatterens kritik af det korte skriftmålsritual fra alterbogstillægget, hvor der forud for absolutionen savnes en syndsbe-kendelse. Uden denne giver tilsigel-sen ingen mening. Jeg kan ligeledes slutte mig til forfatterens kritik af indførelsen af Hellig 3 Kongers søndag, selvom intentionen med at redde denne dag er al ære værd. Herom kan man læse på side 174.

Bogens sidste afsnit om kirkeåret, kirkerummet, messetøj og andet liturgisk udstyr er spændende og oplysende. Man mærker tydeligt, at forfatteren her er på hjemmebane, og der gives undervejs mange inter-essante oplysninger. Jeg tror, at det er en rigtig iagttagelse (s.9), at folk i dag er mere modtagelige over for billeder og musik end det talte ord. Det må kirken selvfølgelig også tage hensyn til. Men det er ikke ubetinget et gode. Måske er det også udtryk for en fattigdom. For-fatteren hævder (s.186), at kunst generelt er underudviklet i den danske kirke. Det er jeg ikke sikker på, er tilfældet længere. Det kan måske siges om perioden fra mid-ten af 60-erne frem til omkring 1980, en periode med mange nye kirker med ingen eller kun "fattig"

udsmykning. Men inden for de seneste 10-15 år har kunsten taget revanche og ikke alle steder på en heldig måde. Det synes, som om man har glemt i hvis tjeneste, kun-sten skal (bør) stå. De mange litur-giske klæder, som diverse kunst-håndværkere har frembragt i de senere år, vidner langtfra altid om kendskab til kirkens symbolik. Også her drejer det sig om "meningen" med det, man gør. Er den ikke klar, bør man hellere afstå fra at gøre noget!

Et forslag til salmevalg hører også med i en bog af denne art. Så vidt jeg kan skønne, har man (Betle-hemskirken i København) taget hensyn til, at salmerne ikke må brede sig ud over alt andet i kraft af deres længde. Netop den stærke placering, salmerne har i den dan-ske gudstjeneste, kræver en fornø-den husholdning i henseende til længe og karakter. Alt for mange enkeltvers kan dog også give er indtryk af noget sammenstykket og usammenhængende.

Prises må forfatteren for den me-get nyttige ordliste (forklaring) over de anvendte liturgiske udtryk samt den meget fyldige og gavnlige litte-raturliste. Bogen fortjener en vid udbredelse.

Københavns Vesperring

Afholder Vespermesse 2. Påskedag den 5. april kl. 19 i Gustafs-kyrkan. Prædikant er pastor Bjørn Hansen. Efter kaffen fortæller kyrkoherde Sixten Klemetz om Gustafskyrkan.

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

LANDSKONVENT 1999

**Hovedtema:
FRA KIRKENS FROMHEDSLIV**

13. - 15. maj 1999

i

Frederikssund kirke og præstegård

Fra kirkens fromhedsliv

Igen inviterer Kirkelig Fornyelse til landskonvent og denne gang under temaet "Fra kirkens fromhedsliv". Vi har hermed satset på to ting:

Kristendom er ikke kun "faith and order" (tro og ordninger), som vi hidtil har gjort så meget ud af, men også "life and work" (liv og tjeneste), som vi så grueligt har forsømt. Vi prøver nu at gøre det godt igen ved at lade temaet dreje sig om kirkens fromhedsliv

Fromhed kan være så mange ting, og fromhed kan misbruges. Det er sket tit nok. Men fromhed kan også være glad tillid til Guds nåde i Jesus Kristus og dermed et liv sammen med ham og i tjeneste for ham. Det glemmer vi for tit, og derfor tager vi det op ved at se på nogle af de store fromme personer i kirkens historie.

Men hvem er det så, vi ser på? Jo, det er kvinder, og vi lader oven i købet kvinder

fortælle om dem! Kvinder udfylder faktisk den største plads i kirkens liv! Det er værd at tænke på!

At kvinder af alle embeder i kirken ikke kan overdrages dette ene: kirkens apostolske embede, betyder jo ikke, at kvinder ikke kan indehave alle andre embeder og tjenester i kirken, hvor de repræsenterer Kristus. Det apostolske embede er indstiftet af Kristus til at repræsentere ham i nogle ganske bestemte funktioner, og hvis det skal være apostolisk, kan det kun overdrages gyldigt, når det sker i samme skikkelse, som det er modtaget, nemlig som mandligt. Det er simpelthen et spørgsmål om lydighed mod Kristus og hans indstiftelser.

Ved at give kvinderne hele pladsen i vort tema vil vi ramme en tyk pæl gennem alle beskyldninger om kvindehad og mandschauvenisme!

Olav Fog.

PROGRAM:

Kristi Himmelfartsdag d. 13. maj

Kl. 19.00 Velkomst v. Olav Fog.
Vesper

Kl. 20.00 Foredrag: Eva Maria Nielsen:
Therese af Lisieux.

Kl. 22.00 Completorium

Fredag d. 14. maj

Kl. 08.00 Messe. Celebrant.: Knud Christensen, diakon: Bjørn Hansen,
Præd.: Jens Chr. Larsen

Kl. 9.30 Morgenkaffe

Kl. 10.00 Generalkapitel e. vedtægterne

Kl. 12.00 Tolvsang

Kl. 12.15 Frokost

Kl. 13.30 Willumsens Museum. Besøg.

Kl. 15.00 Generalkapitel fortsat

Kl. 17.00 Vesper med procession.

Litur: Jais Tinglund

Præd.: Fr. G. Sørensen

Kl. 18.30 Aftensmad

Kl. 20.00 Foredrag: Elisabeth Glenthøj:
Jesus-bønnen og Grundtvig.

Kl. 22.00 Completorium

Lørdag d. 15. maj

Kl. 8.00 Messe: Celebrant.: H. Ertner
Rasmussen

Præd.: Lars Jensen

Kl. 9.15 Morgenkaffe.

Kl. 10.00 Foredrag: Kirsten Klærulf og
Jette Thomsen: Hildegard af
Bingen.

Kl. 12.00 Tolvsang

Kl. 12.15 Frokost

Afslutning ca. kl. 13.

PRAKTISKE OPLYSNINGER

Under hele landskonventet er der lejlighed til privat skriftemål.

Der er begrænset mulighed for privat indkvartering. Henvendelse til Knud Christensen. Konventsafgift: Kr. 150,- for hele landskonventet. For enkelte foredrag betales kr. 40,-.

Priser for mad fremgår af tilmeldingsblanketten.

Tilmelding til måltider sker senest den 6. maj til FKF's regnskabsfører Jørgen Poulsen.

Mødeleder: pastor Olav Fog

TILMELDING

Navn

Adresse

Telefon

anmelder hermed min deltagelse i Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's landskonvent i Frederikssund den 13. - 15. maj 1999 og ønsker at deltage i følgende måltider:

Fredag den 14. maj Morgenmad 15 kr.

Frokost 35 kr.

Middag 75 kr.

Lørdag den 15. maj Morgenmad kr. 15 kr.

Frokost kr. 35 kr.

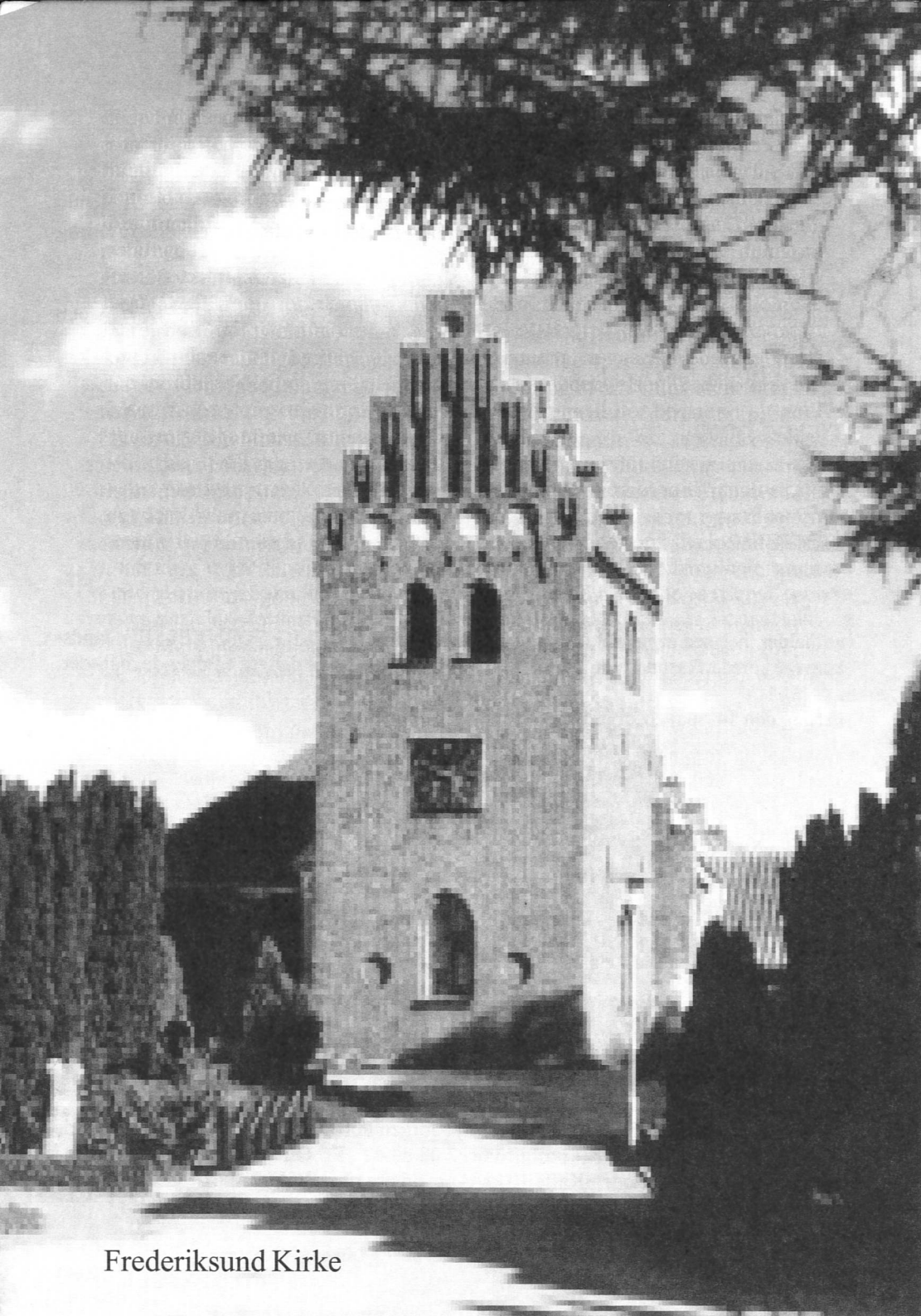
Pris for måltider i alt kr.

Konventsafgift (150 kr.) kr.

At betale i alt kr.

Beløbet er indsendt til FKF's regnskabsfører Jørgen Poulsen, Christianshavns Voldgade 43, 3.th, 1424 København K, postgiro nr. 2 08 81 42. Pr. Giro/check.

Drikkevarer købes på stedet. Kaffe 10 kr. Anmeldelse til måltider er bindende og skal ske senest den 6. maj

Frederiksund Kirke

SOM I HIMMELEN

af Theol. Dr. Christian Braw, Sverige
Foredrag holdt på Landskonventet i Århus 1998
Oversat af Poul Exner

Gennem tiderne har der altid været en spænding mellem Kirken og Tiden. Hvad Guds folk gør og er, bliver også en dom over samtiden. Sådan var det, da Abel frembar sit offer, og da Noa byggede arken. Det var en dom over menneskets ondskab. På samme måde var det med profeternes budskab. De siger alle som Jeremias, at "folkenes gudebilleder er tomhed" (Jer. 10,3). Jesus selv siger: "Du vantro og forvildede slægt! Hvor længe skal jeg være hos jer, og hvor længe skal jeg holde jer ud?" (Matt. 17,17). Hans apostle ved, gudsfolket er "Guds lydefri børn midt i en forkvaklet og forvildet slægt" (Fil. 2,1-5).

Man kan reflektere over, om denne dom over verden findes i kristnes liv og ord i dag. Spørgsmålet kan måske besvares bekræftende, når det gælder enkelte kristne og menigheder, men hvordan slår dommen igennem i de store sammenhænge? Hvordan afslører kristenhedens verdenskonferencer og generalsynoder verdens ondskab. Hvad har kirkemøderne og de kirkelige grupperinger at sige om det onde i tiden? De kan uden risiko hæve deres røst mod det samme, som tidens toneangivende står op imod. Det koster ikke noget at sige det samme som mediebeherskerne og

opinionsskaberne. Det siger ingenting om kristenhedens forhold til Helligånden. Jesus har nemlig beskrevet Åndens værk med disse ord: "Når han kommer, ... skal han overbevise verden om synd ... at de ikke vil tro på mig." (Johs. 16,8f) Dette er det virkelig store onde til enhver tid, at Kristus bliver forkastet. Hvad enten det sker aktivt eller passivt, efterlader det ingen upåvirket. Man bliver værre af at vise Kristus bort fra sit liv. Det gælder både den enkelte og kollektivet. Det gælder også nutiden - den indeværende epoke. Hvor Ånden taler gennem Guds folk, bliver også vor tids ondskab afsløret. Forkastelsen af Kristus er nemlig ikke bare en ondskab på linie med miljødelæggelse, børneprostitution og skattesnyderi. Vantroen eller forkastelsen af Kristus er en synd på et meget mer elementært niveau. Den er roden til alt andet ondt. Den er det onde i ondskaben. Indsigten i dette er den inderste årsag til spændingen mellem Guds Folk og Tiden.

Den forstummede dom

Hvor indsigten i det ondes virkelige natur svækkes, formindskes også spændingen mellem Guds folk og tiden. Hvis indsigten helt forsvinder, forsvinder også spændingen. Så

bliver Kirken ét med tiden og op-hører dermed at eksistere i egentlig mening, men bliver blot en dekoration. Hvad kan være grunden til, at dommen over tiden - i denne betydning - i så stor udstrækning er forstummet i vesterlandsk kristenhed? Det er en urovækkende tavs-hed, eftersom det indebærer, at Helligåndens røst bringes til tavs-hed. Helligånden er imidlertid en følsom person, som trækker sig tilbage, når han ikke kan komme til orde. Det forholder sig altså såle-des, at Ånden trækker sig tilbage fra den del af kristenheden, hvor verden ikke længere blotlægges og ikke får sandheden om synden at høre, at den i bund og grund ikke er andet end forkastelsen af Kri-stus. Men hvis Ånden trækker sig tilbage fra en kirkeprovinc, hvad bliver der så tilbage ud over "et rungende malm og en klingende bjælde" (1. Kor. 13,1)?

Men spørgsmålet bliver stående. Hvad skyldes det, at dommen over verden er forstummet ved kirkemø-derne og verdenskonferencerne? Måske kan det bero på, at kirkehi-storiens erfaring af dommen over verden ikke er gode? Man samler ikke skarer om sig ved at sige til mennesker, at de er onde derved, at de forkaster Kristus. Men når man ræsonnerer på den måde, o-verser man, at hensigten med dom-men ikke er at samle mennesker, men at afsløre og afskaffe det onde.

Det skulle også gå an at hævde, at Kirken i Vesterland ikke længere har en sådan position, at den kan

tale med magt og myndighed til folk om deres ondskab. Kirken er blevet et randfænomen - bortset muligvis fra i Polen og på Irland -, og som gæst og en fremmed i tiden må den leve uden krav i den ret-ning. Men ingen af Guds profeter, heller ikke Kristus selv har talt ud fra en magtposition og kunnet reg-ne med almen accept. Deres magt og muligheder har ligget i selve deres ord.

Bropiller uden for tiden

Der findes imidlertid endnu en tolkningmulighed. Det er, at dom-men over tiden er svækket. Disse fundamenter eller bro-piller er tre: Kirken i Guds tanke, den apostol-ske Kirke og den himmelske. Det er ud fra disse bro-piller, at Kirken kan spænde sit brospand over ti-dens flod. De er alle tre nødvendi-ge, men det er åbenbart, at den apostolske bro-pille har fået tillagt større betydning end den himmel-ske. Gang på gang har de kirkelige fornyelsesbevægelser grebet tilbage til det apostolske liv som ideal. Det gælder klosterbevægelsen i urkir-ken, den franciskanske vækkelse og den liturgiske bevægelse i vor egen tid. At se idealet i Guds hensigt med kirken og i det, som skal kom-me, har ikke været tilsvarende selv-klart. Dermed har kirkelivet mistet et aspekt af sin balance i forhold til tiden. Når dertil også den historiske bevidsthed svækkes, mistes evnen til at hæve sig over tidens flod. Kirkespandet synker ned i dybet, når det ikke mere har støtte i sine

bro-piller. Dermed mistes også ev-nen til at gennemskue tidens ond-skab og fælde dommen over tiden.

Kirkens første bro-pille er Guds hensigt med sit folk. Esajas besyng-er den: "Han ventede, at den ville give vindruer ... Han ventede på retfærd - se, der kom letfærd, Han ventede på lov - se, skrig over rov - ...! (Es. 5,2,7) Men kan vi da vide noget om den tredje bro-pille, den fuldkomne, færdige Kirke? Først og fremmest ved vi, at der findes et nært forbund mellem Guds folk i himmelen og på jorden. Det beskri-ves i Hebræerbrevet: "Så lad da også os, som har så stor en sky af vidner omkring os, frigøre os fra enhver byrde og for synden, som så let omklamrer os og holde ud i det løb, der ligger foran os." (Hebr. 12,1). Billedet er hentet fra idræts-livet. De hjemkomne helgener - Abraham, David, Esajas og alle de andre - sidder på tilskuerpladserne rundt om arenaen, d.v.s. tiden, og følger med spændt opmærksomhed kampen på banen.

I himmelen og på jorden

Når Augustin skal beskrive forholdet mellem den himmelske og den jordiske Kirke benytter han sig af platonismens tankemønster. Det himmelske Jerusalem er for ham den sande Kirke. Den er selve vir-keligheden, medens kristenheden på jorden blot er en ufuldstændig skygge. Dette gælder også den per-sonlige livsforvandling. Det fuld-komne findes i himmelen, og hvad vi ser af ufuldkommen helliggørelse

på jorden, er - siger han "en skygge af virkeligheden". Det, som Augu-stin her beskriver med et platonisk billede, er også en bibelsk virkelig-hed. Apostelen skriver: "Men det himmelske Jerusalem er frit, og det er vor moder" (Gal. 4,26). Her er forbindelsen endnu nærmere end mellem virkelighed og skygge. Her er det en livssammenhæng. Den jordiske Kirke har sit liv fra den himmelske -. Derfor hedder det: "Thi mange er den enliges børn" (Gal. 4,27). Den enlige er den him-melske Kirke, som siden tidernes morgen har været barnløs, men som nu gennem den jordiske Kirke har født en talløs barneskare.

Ved tidens fuldendelse sænkes den himmelske Kirke ned i tiden som en Guds bolig, et tabernakel. Jo-hannes skriver: "Og jeg så den hel-lige stad, det ny Jerusalem, komme ned fra Himmelen, fra Gud, rede som en brud, smykket for sin brud-gom" (Johs. Åb. 21,2). Stadens form er kubisk, længden og bredden og højden er ens (Åb. 21,16): Samme form havde det Allerhelligste i Jerusalems tempel (1. Kong. 6,20), og samme proportioner har den romanske kirkes kor. Målet, som angives på den himmelske stad, er 144, d.v.s. 12 gange 12, Bibelens måde at angive det fuldkomne på. Staden er "fuld af Guds herlighed", af udstrålingen af Guds magt og godhed. Det Allerhelligste var plad-sen for Guds nærvær, og således er det også med den himmelske stad.

Kirken i den helhed

Det handler imidlertid ikke om to adskilte Kirker, en jordisk og en himmelsk. Augustin tager dette op i sin udlægning af de apostoliske ord om "den levende Guds Kirke, sandhedens søjle og grundvold" (1. Tim 3,15). Han skriver: "Man må her tage Kirken i sin helhed, ikke bare den del, som foretager sin pilgrimsvandring her på jorden. Denne del af Kirken lover Herrens navn fra solens opgang til dens nedgang, og efter sin fangenskabs tid skal den synge en ny sang til ham. Men man må også tage den del af Kirken med, som hele tiden forblev i himmelen forbundet med Gud, sin Skaber. Den behøvede aldrig at erfare syndefaldets smerte. Denne senere salige del af Kirken består af de hellige engle. Den understøtter, som det sig bør, den del, som endnu vandrer som pilgrim. For begge dele skal blive ét i den glædelige oplevelse af evigheden, ligesom de allerede er det nu ved kærlighedens bånd. I sin helhed har Kirken det samme mål: Guds herliggørelse." Kirken er altså ikke færdig på jorden. Dels er den endnu ikke blevet, hvad den skal være, dels er den endnu ikke forenet med den himmelske Kirke. Den er ikke fuldkommen. Men når Kirken er færdig og forenet med sin himmelske hovedbygning og forbillede, skal den også nå målet, at Gud skal beundres, ophøjes, lovprises og berømmes af alt og alle ved den. Intet i Kirkens liv skal da længere være vanærende for den Herre eller skjule hans nærvær. Den enhed,

som nu findes gennem kærligheden mellem den jordiske og den himmelske Kirke, er en forudgribelse af deres endelige enhed i den "salige oplevelse af evigheden". Augustin kan beskrive dette som en fuldkommen skuen af Gud, en total indsigt, som er forenet med en fuldkommen kærlighed til ham. At elske er for Augustin at efterstræbe det Gode, og i fuldendelsen har Guds folk nået frem til det bedste af alt godt: Gud selv. Så er også de saliges legemer på vidunderlig måde forvandlede og befriede fra alt svafgt og grimt. Uden skam og skade kan de stå foran Gud. Der findes hos Augustin noget af "den rene kundskabs glæde" (von Right) i nydelsen af evigheden. Han kan beskrive denne glæde som en kontemplation, en ordløs indtrængen i Guds godhed og skønhed.

Der er to træk, som udmærker den bibelske skildring af fuldendelsen. Det første er den uafbrudte lovsang, som udspringer af en grænseløs beundring for Gud og hans gerninger. Den store skare i himmelen synger: "Halleluja! Frelsen og æren og magten tilhører vor Gud." (Åb. 19,1). Det, som vækker de himmelske skarers beundring, er hans endegyldige dom over onskaben. Den dom, som blev fældet over onskaben gennem Guds folks liv og ord, bliver nu fuldbyrdet. "Thi sande og retfærdige er hans domme. Han har dømt den store skøge, som styrtede jorden i forråv med sin utugt, og han har krævet sine tjeneres blod af hendes

hånd" (Åb. 19,12).

Dommen over onskaben indebærer, at al modstand mod Gud bliver brudt. Guds suverænitæt er nu total. Lovsangen lyder som tordendron: "Halleluja thi Herren, vor Gud, den Almægtige, har tiltrådt sit kongedømme. Lad os glæde os og fryde os og give ham æren." (Åb. 19,6).

Guds totale suverænitæt er forudsætningen for det, som siden i lovsangen kaldes et bryllup: "Thi Lammets bryllupsdag er kommet, og hans brud har gjort sig rede, og der blev givet hende en skinnende ren linnedklædning." (Åb. 19,7). Ved syndefaldet i tidens morgen blev forbindelsen mellem Gud og menneske brudt. Englen med flammesværdet blev sat til at vogte Paradisets port. Brylluppet er modsætningen til det brudte fællesskab. Hvor to blev skilt ved synden, forenes de to nu til ét gennem brylluppet. Og gennem Guds folk forenes skabelsen på ny med Skaberen. Skilsmisens tid er endelig forbi.

Rytteren på den hvide hest

Den himmelske gudstjeneste giver et indblik i Kristi skånselsløse kamp mod det onde. Johannes skriver: "Og jeg så Himmelen åben, og se, en hvid hest, og han, som red på den, hedder 'Troværdig og Sanddru', og han dømmer og kæmper med retfærdighed." (Åb. 19,11) Disse krige er uundgåelige, og de indebærer, at Sønnen udfører Faderens dom over onskaben. Nu kom-

mer Kristus ikke mere sagtmødig, ridende på et æsel. Nu kommer han på en hvid stridshest. Hans øjne er som ildsluer, og på hovedet bærer han en flerdobbelt krone.

Også dette billede tilhører sandheden om Jesus Kristus, Kongernes Konge og Herrernes Herre. Det er med kristologien som med kirkesynet. Den hviler på 3 fundamenter: Det evige, det historiske og det eskatologiske. Alle tre billeder må være med, for at kristenlivet skal kunne hæve sig over tidens strøm. Ordet fra begyndelsen, den sagtmødige rytter på æslet, og den sejrende hærfører på den hvide stridshest.

Når Kristus, sejrsværden, har gennemført Guds dom, og nedkæmpningen af det onde er fuldstændig, skal han sige: "Det er opfyldt. Jeg er Alfa og Omega, begyndelsen og enden. Den, der tørster, vil jeg give af kilden med livets vand ufor skyldt. Den, som sejrer, skal arve dette." (Åb. 21,6f)

Når kristenheden har sine bropper i apostlenes gerninger og Lammets bryllup, får brospændet dets styrke. Så kan den afsløre og dømme onskaben i enhver tid. De tre bropper er imidlertid ikke skilte fra hinanden ved andet end tidsafstanden. I selve værket hører de så nært sammen, at apostlenes gerninger er en fuldbyrdelse af Guds hensigt og en forudgriben af den fuldkomne og færdige Kirke. Den himmelske stad hviler på tolv fundamenter, og på dem står de tolv apostles navne.

I bølge efter bølge har den åndeli-

ge fornyelse i kristenheden søgt sig tilbage til det billede, man har dannet sig af det apostolske liv. Også den himmelske stad, den anden bropille uden for samtiden, er dybest set apostolsk. Men hvad sker der med den åndelige fornyelse, når bevidstheden om dette på ny bliver levende, og kristenheden rækker frem mod sine bropiller uden for tiden? På hvilken måde kan Guds plan og den himmelske Kirkes liv tage form på jorden?

Tre træk træder frem. Det første er Guds *nærvær*. Hans herlighed opfylder den himmelske stad. Alt,

hvad der giver Guds nærvær skikkelse, giver udtryk for den endelige Kirke som menighedens mål. Det andet træk er *lovsangen*, en lovsang fyldt af beundring og forundring over Guds magt og totale fremgang i kampen mod det onde. Det tredje træk er samstemmigheden med delagtigheden i *dommen* over det onde, en delagtighed, som indebærer en slags usårighed og en suveræn frihed. Den dybeste rod til denne usårighed er *håbet* om sejr for rytteren på den hvide hest, han som bærer navnet Trofasthed og Sanddru.

NÅR FEMINISMEN BLIVER TEOLOGI

af pastor Terje Tønnessen, Norge
Lettene fordansket af Knud Christensen

Feminismens historie er mangfoldig og fyldt med konflikter. Marxismens indflydelse med dens syn på mennesket, at det bare er et kollektivt og manipulerbart væsen, er mærkbar. I den marxistiske historieforskning markedsføres myten om et forhistorisk matriarkat, hvor det var kvinderne, der styrede. I den marxistiske antropologi har mennesket ingen fast natur, men består bare af "biologisk materiale", som kan styres og forandres. Simone de Beauvoirs indflydelse på amerikansk og europæisk feminisme er også indiskutabel. Denne franske kvinde var eksistensfilosoffen Jean-Paul Sartres

elskerinde, og egentlig nedvurderede hun i sine skrifter kvinden som "det andet køn", og levede personligt store dele af sit liv i angst og utroskab. Moderne feminisme har sit udspring i USA helt tilbage til 1850'erne, og fra 1968 og fremover bliver feminismen radikaliseret, brutaliseret og vulgariseret. Man ønskede en feminisering af det globale norm- og værdisystem. Man siger nej til komplementariteten og polariteten mellem mand og kvinde, og man accepterer kun polariteten og spændingen mellem det maskuline og det feminine inde i det enkelte menneske, ikke mellem

kønnene. Feminismen udvikler sig i retning af det androgyne (det tvekönnede, egentlig det mandskvindelige) ideal eller det gynocentriske (kvindecentrerede) ideal. Det androgyne menneskeideal dominerer den store strøm af feminisme, mens det gynocentriske menneskeideal udvikler sig (religiøst) til gudinde dyrkelse og til en afvisning af manden og af mandens værdier og verdensbillede. Dele af den androgyne og den gynocentriske feminisme er påvirket af New Age og spiritistiske, okkulte og heksedyrkende bevægelser. Moderne feminisme har mange fælles træk med antikkens gnosticisme, som også dyrkede androgyniteten og anbragte både maskuline og feminine egenskaber i sine guddomme. Feministisk antropologi vil fortrænge og overvinde spændingerne mellem de mandlige og kvindelige egenskaber og skaber et nyt menneske, således som også marxismen i sin tid ville det. På baggrund af eksistentialistisk, marxistisk og dybdepsykologisk (C.G. Jung) tænkning skal man uddrive patriarkatets "onde ånder" af menneskeheden - og teologien.

Den feministiske teologi er sammensat og kompleks. Der findes retninger, som ønsker at forblive inden for kristentroens rammer, men der er også nogle, der har brudt med al kristen tænkning. En del feministisk teologi er vulgær, antikristelig og hæretisk (heresi: vranglære) - på trods af, at man fortsat kalder sig for kristen. Den gynocentriske gudindefeminisme har

for de flestes vedkommende erkendt, at man begiver sig uden for kristendommen, og så har man taget konsekvensen af, at man dyrker en anden religion. USA er foregangsland for feministteologien. Man taler lige meget om teo-fantasi og teo-poesi som om teo-logi. Man vil bort fra den maskuline hjerneorientering med dens mandlige, teoretiske abstraktioner. Man skiller mellem en androgyn feminisme og en matriarkal gudindefeminisme. Den første vil ofte betegne sig som "kristen", den anden ikke. I bunden ligger, at man mener, at der i urkirken var en egalitær lighedsstruktur, og man mener, at de hierarkiske embeder, som skulle være blevet påvirket af den almindelige patriarkalske samfundsstruktur, er en fejludvikling. Det springende punkt i feministteologien er antropologien - læren om mennesket. Mennesket er et foranderligt kulturvæsen, antropologien er anti-hierarkisk og anti-dualistisk. Man opererer med et monistisk menneskesyn, d.v.s. spændingen og polariteten mellem kønnene er ophævet. Man mener, at forskellen mellem kønnene er et kulturprodukt. Lesbianismen bliver derfor godtaget. Dybdepsykologen C.G. Jung står centralt med sine utopier og arketyper. Feministteologien priser alt levende, men ikke det ufødte barn. Kampen for såkaldt fri abort har været centralt. Kvindens skød skulle være stedet for livet, men er i stedet for blevet stedet for død og drab. Feminismen opløser spændingen mellem mand

og kvinde til androgynitet - og man overfører denne antropologi til det transcendentale, noget der får store konsekvenser for bl.a. guds billedet. Det feministiske, androgyne menneskesyn bliver den dominerende grundholdning for resten af "teologien".

I feministteologien er erfaringen d.v.s. den kvindelige erfaring, overordnet den guddommelige åbenbaring, Skrift og Tradition. Den bliver til en feministisk erfaringsreligion, en "konteksttuet" religion, i hvilken konteksten, sammenhængen, bliver det vigtigste. Denne ensidige erfaringsorientering fører til, at man får et frit og ubundet forhold til Den hellige Skrift. Man afviser den patriarkalske, androcentriske (mandscentrerede) struktur, og "renser" og "hvidvasker" de bibelske tekster for patriarkatets onde spor. Enkelte feministteologer stiller sig positiv over for den kana'anæiske frugtbarhedskult (den som de gammeltestamentlige profeter tog stærk afstand fra), og de ser gerne en syntese mellem den jødiske Jahve og den kana'anæiske frugtbarhedsgudinde Astarte. Frugtbarhedsgudinden Astarte integreres så i guds billedet. Synkretisme, religionsblanding, bliver resultatet. De naturreligioner, som fandtes omkring Israel, bliver med deres guder optaget i systemet og kommer til at påvirke udviklingen og opbygningen af guds billedet. Det feministiske guds billede bliver androgynt, tvekönnnet, påvirket af antik gnosticisme og hinduisme. Det

jødiske guds billede anser man som et kulturprodukt fra gammelorientalske nomader, og det må afpatrikaliseres. Nogle ønsker ikke at bruge et substantiv om Gud, men et verbum (jvf. "værens grund" hos Paul Tillich). Tendensen er at afskaffe hierarkiet også i Treenigheden eller at feminisere alle tre guddommelige personer. En matriakalisering af Treenigheden fører til, at guds billedet ændres. Man ender ofte i panteisme - at Gud og verden bliver ét. Guds immanens (materialitet/verdsliggørelse) bliver det dominerende. "Moder Jord" forenes med "Faderen i himmelen" til en panteistisk enhed og helhed. "Helhed" og "holisme" bliver derfor hovedordene i denne sammenhæng. Feministisk teologi vil skabe holistisk helhed - ikke polaritet, som patriarkatet gjorde det. Udgangspunktet og målet bliver den moderate jord med dens kilder, cirkler og livmoder, ikke Faderen i himmelen.

Denne tænkning får konsekvenser for synet på Kristus og frelsen. Guds inkarnation - som mand - provokerer. Det, at Jesus er en mand, relativiseres og siges at have blot en social betydning. Nogle går så langt, at de siger, at det sonende blod på korset ikke er Jesu blod, men kvindens menstruationsblod. Forsoningen, som er nødvendig for at tilfredsstille en "vred Fader", anses for at være en klassisk patriarkalitet - og opstandelsen psykologiseres eller politiseres i den betydning, at der daglig sker "nye op-

standelser", nemlig der hvor mennesket sættes i frihed fra patriarkatets og det mandliges lænker og andre destruktive magtstrukturer. Eskatologien verdsliggøres ofte, og mange tror ikke på et personligt, evigt liv. Nyskabelsen, den kropslige opstandelse og det personligt evige liv, afvises af mange. Gudindefeminismen accepterer det evige kredsløb i matriarkalske religioner og delvis også troen på reinkarnation. At det personlige, evige liv forkastes, hænger sammen med, at når man afpersonificerer "gud", så afpersonificerer man også mennesket - og både "gud" og mennesket går i opløsning. Den kvindelige livscyklus med "liv og død" anses for at være det kosmisk rette. Man anser tanken om den kropslige opstandelse for at være en mandlig konstruktion og en typisk maskulin fiktion.

Feministteologien er delt i synet på Maria. Nogle ønsker at selvstændiggøre Maria fra Kristus, d.v.s. fra manden, og gøre hende selvhjulpent og selvhængivende. Immaculadogmet (læren om, at Maria er født uden arvesynd) tolkes således, at Maria, d.v.s. kvinden, ikke har brug for frelse ved nogen mand. Hun frelser sig selv - ved at være det, hun er, nemlig kvinde. Marias modtagelighed og aktive medvirken i frelsesprocessen vurderes forskelligt. Den patriarkalske teologi har gjort Maria til et gissel og et instrument for lydighed og underdanighed, og mange feministteologer har meget lidt brug for Maria. Det er interessant at registrere, at i romersk-ka-

tolske miljøer, hvor Maria-fromheden blomstrer, har feministteologien haft liden indpas. Selv om enkelte katolske nonner er blevet nogle af de mest rabiante feministteologer, så har flertallet af de romersk-katolske kvinder beholdt troen på den klassiske fremstilling af den kristne lære. Også i ortodokse sammenhænge, hvor der er en dyb hengivenhed for Maria, har feministteologien kun lidt indpas. Det er i protestantismen, at den mest radikale og vulgære og synkretistiske feministteologi har påvirket både akademiske undervisningssteder og det lokale kirkeliv. USA og dele af Europa er værst stillede. Når det gælder den akademiske teologi, ser det i dag ud, som man i store træk accepterer den androgyne feminisme, men tager afstand fra den gynocentriske gudindefeminisme. I USA reflekterer en del liturgiske tekster androgyniteten, tvekönnetheden, og dermed forandres menneskebilledet og guds billedet. En "gud" skabt i menneskers billede går hurtigt i opløsning og bliver i bedste fald ufarlig og dermed ligegyldig. At man tilbydes at tro på et tvekönnet væsen, som går i et med verden, og som er "tilværelsens grund" eller "livets kilde", er ikke logisk overbevisende og ikke særlig intellektuelt udfordrende. Den mest radikale feministteologi opløser kristendommen indefra og raserer alt, som kan raseres. Samtidig skaber man en ny religion, og man dyrker en anden "gud" end Ham, som er Jesu Kristi fader. Store dele af vore dages

feministteologi er vranglære og fører folk vild. Feministteologisk tænkning glider uden besvær ind i den sekulariserede samtidskultur, med moralsk og dogmatisk forfald og udglidning og synkretiske tendenser til følge - hvor man end vender sig hen. Det nye testaments

OM SKRIFTEMÅL OG NADVER

Af et brev til en ven - med enkelte tilføjelser
af pastor Jais H. Tinglund, Farsø

Med hensyn til forholdet mellem skriftemål og nadver tror jeg efter nogen overvejelse, at de to nådesmeddelelser *kan* optræde sammen, uden at det nødvendigvis medfører den forvirring, at på den ene side skriftemålets tilsigelse af syndernes forladelse kommer til at stå som noget, der ikke rigtig er noget og derfor må følges op af nadveren for at have nogen betydning, og på den anden side nadveren kommer til at fremstå som en blot og bar *absolutio secunda* (et andet skriftemål) uden egen betydning.

Nøglen bliver her selve evangelieforkyndelsens *tilsigende* og dermed i sig selv *absolverende* karakter. Forkyndelsen af Evangeliet om syndernes forladelse er - bibelsk og luthersk forstået - i sig selv en tilsigelse af syndernes forladelse, hvis ellers der forkyndes ret. I forbindelse med en skriftemålgudstjeneste vil imidlertid ofte den konkrete *skriftetale* få en anderledes karakter; for ikke at ophæve det

udsagn om de sidste tider og om, hvordan verden skal se ud, inden Kristus kommer igen i magt og herlighed for at dømme levende og døde, giver et nødvendigt lys hen over vort livs turbulente og forvirrede situation.

følgende skriftemål vil skriftetalen fremstå som en opfordring til at søge til skriftemålet, at fremlægge sin sag for Gud, at bekende sin synd og utilstrækkelighed for Ham og være rede til at høre Hans svar - i håbet om, at Hans svar vil være tilsigelsen af syndernes forladelse. Dette lader sig da også forsvare, såfremt skriftemålet sker i umiddelbar forlængelse af skriftetalen, således at skriftetale og skriftemål fremstår som en enhed, der *tilsammen konstituerer Evangeliets prædiken*. Derfor bør skriftetale og skriftemål kun være skilt af et enkelt eller ganske få skriftemålsvers, og den egentlige offertoriesalme - som repræsenterer menighedens overgivelse af sig selv til Guds barmhjertighed som takoffer for den frelse, menigheden har fået forkyndt - bør følge efter skriftemålet og forud for nadveren. På den måde kan offertoriesalmen komme til ganske stærkt at fremstå som overgang *fra* skriftemålet *til* den

frelste og frigjorte menigheds fejring af frelsens festmåltid. Her finder jeg DDS 228 uovertruffen med den afsluttende strofe:

*Evig sejer
nu jeg ejer
altid, Herre Krist, i Dig;
jeg har vundet,
Du har fundet
fuld retfærdighed til mig;
skyld foruden
vover bruden
nu at vise sig for Dig.*

Jeg forudsætter naturligvis, at der

benyttes et nadverritual, som grundlæggende har lovsangskarakter. Hvis ikke nadverens festkarakter afspejles i ritualet, som ved den anamnetisk-epikletiske nadverbøns fremholdelse af frelseshistorien, vil nadveren uvægerlig komme til at fremstå som en udvidet udgave af skriftemålets tilsigelse af syndernes forladelse. Dette kan formodentlig også være udmærket ved visse lejligheder; men ikke ved en gudstjeneste, hvor der i forvejen er blevet afholdt skriftemål!

KIRKELIG FAMILIELEJR 1999

fra tirsdag den 6. til tirsdag den 13. juli på Sundeved-Centret nær Sønderborg.

Program efter det sædvanlige mønster med tidebønner, messer, bibeltimer/foredrag, festligt og hyggeligt samvær.

Jais Tinglund, Nete Ertner Rasmussen og Erik Sloth har indtil videre lovet at medvirke med bibeltimer/foredrag.

Ved nogenlunde samme deltagerantal som de forudgående år vil prisen for opholdet blive på knap 600 kr. pr. voksen, halv pris for konfirmerede børn. Prisen for fuld kost vil blive 250 kr. pr. person, mindre børn 100 kr.

Ved tilmelding (gerne snart) bedes man oplyse, om man har mulighed for at medbringe telt og /eller campingvogn.

Køkkenet ledes af Knud Christensen; lejren som helhed ledes af Anna og Peter Østerby-Jørgensen, Galtrup, 7950 Erslev Mors, tlf. 97 74 10 76, som også modtager tilmeldinger.

ET KRISTI LEGEMS KONVENT 1999

afholdes i Galtrup Kirke og Præstegård fra onsdag den 2. til fredag den 4. juni. Nærmere oplysninger hos Peter Østerby-Jørgensen, tlf. 97 74 10 76.

05170 ARC

394

000

René Møller Yde

Dr. Holsts Vej 46, st. 0235

3230 Åbyhøj

8230 o 1/18 1

RESERVERET POSTVÆSENET**RE-FORMATIO**

udgives af

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Ansvarshavende redaktør:Sognepræst Knud Christensen,
Kirkegade 9, 3600 Frederikssund.

Telefon 47 31 03 39.

Redaktionsudvalg:

Pastor Poul Ulsdal,

Kirkegade 88, 6700 Esbjerg.

Sognepræst Peter Østerby-Jørgensen,
Galtrup, 7950 Erslev Mors.Pastor Jais H. Tinglund, Kirkegårdsvej 3,
9640 Farsø.**Ekspedition:**Bladet koster 100 kr. årligt i abonnement,
for studerende 75 kr. årligt. Beløbet indbe-
tales til FKF's kasserer, bogholder Jørgen
Poulsen, Christianshavns Voldgade 43, 3th.
1424 København K. Tlf. 31 57 53 16. Post-
giro 2 08 81 42.**Re-formatio's Forlag:**Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's
Forlag, Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330
Brande. Telefon 75 34 50 61.**Fællesskabet****KIRKELIG FORNYELSE****Formand:**Sognepræst Olav Fog, Præstegårdsvej 11,
Blåhøj, 7330 Brande. Tlf. 75 34 50 61.**Bestyrelsen i øvrigt:**Kirketjener Bodil Jensen, Sortemosevej 107,
2730 Herlev.Sognepræst Bjørn Hansen, Vardegade 14,
2100 København Ø.Bogholder Jørgen Poulsen, Christianshavns
Voldgade 43, 3th., 1424 København K.Præst Steen Sunesen, Kalmargade 37, 8200
Århus N.Medlemmer betaler 200 kr. årligt til fælles-
skabet. Dette beløb omfatter også abon-
nement på Re-formatio. Ægtepar 250 kr.
Studerende og pensionister betaler 125 kr.
for enkeltmedlemskab. Pensionistægtepar 150
kr.**INDHOLD - NR. 2 - MARTS 1999 - 41. ÅRGANG**

<i>Ulsdal, Poul:</i> Lidt kirkehistorie	30
<i>Ransby, Erik:</i> Boganmeldelse	35
<i>Braw, Christian:</i> Som i himmelen	45
<i>Tønnessen, Terje:</i> Når feminismen bliver teologi	50
<i>Jais. H. Tinglund:</i> Om skriftemål og nadver	54